

Christopher S. Browning*

Birmingemo universiteto Politikos mokslų ir tarptautinių santykių departamentas

Idealizmo eksportavimas? Baltijos jūros regiono bendradarbiavimo perspektyvos po plėtros

Vykstant 2004 m. dvigubai NATO ir ES plėtrai Baltijos valstybėse pereinamasis procesas po šaltojo karo Baltijos jūros regione eina į pabaigą. Straipsnyje teigiama, kad dėl to ne tik kyla klausimų, bet gali pasikeisti bendradarbiavimo šiame regione pobūdis. Tvirtinama, kad 1990-aisiais svarbiausias akstinas bendradarbiauti buvo idealizmas ir saugumas, o bendradarbiavimo regione konceptualizacija, kaip identiteto ir savitumo kūrimo projektas, – vienas iš svarbiausių elementų. Pasibaigus pereinamajam procesui, pagrindiniai šio politinio projekto motyvai nebėra tokie svarbūs ir dėl to idealistinių regioninio bendradarbiavimo pobūdį keičia labiau pragmatiški, funkcionalūs ir savanaudiški aspektai. Tačiau tvirtinama, kad nors šalių idealizmas, solidarumas ir internacionalizmas mažėja, tačiau visiškai neišnyksta ir vis labiau tampa neatskiriama regiono tarptautinio įvaizdžio ir identiteto dalimi.

Išvadas

Neseniai įvykusi dviguba ES ir NATO plėtra į buvusias Rytų bloko valstybes sukėlė didelį rezonansą. Kad procesas, nors vizualiai ne toks dramatiškas ir nelydimas euforijos kaip daugiau nei prieš dešimtmetį įvykęs Berlyno sienos griuvimas, užbaigtas, buvo aiškiai suvokiama ir juntama. Iš tiesų, nors įprasta 1989–1991 m. laikyti šaltojo karo pabaigą, galima tvirtinti, kad šis geopolitinis pasikeitimas iš tikrųjų įvyko 2004 m. Tokia buvo kurį laiką vyravusi naujųjų narių nuomonė, ypač 2004-aisiais, kai „grįžimas į Europą/Vakarų“ galiausiai pasiekė kulminaciją. Naujesiems nariams iškilė svarbus iššūkis. Kadangi pastarųjų 10–15 metų politikos varomoji jėga buvo troškimas prisijungti prie Vakarų organizacijų ir grįžti „namo“, tai dabar, pasiekus šį tikslą, naujieji nariai susiduria su visiškai nauja problema – kokią politiką vykdyti ir kokių tikslų siekti.

Kalbant apie dvigubą plėtrą, kurią derėtų suprasti kaip geopolitinį pasikeitimą ir šaltojo karo pabaigą, reikėtų pasakyti, kad dabar politikos kaip išimtinai Rytų ir Vakarų santykių apibrėžimą pradės keisti kitokios politikos sampratos. 2001 m. įvykiai ir po jų prasidėjęs karas su terorizmu taip pat prisidėjo prie Rytų–Vakarų dichotomijos, kaip tam tikro nuolatinio tarptautinės ir Europos politikos scenarijaus, suirimo. Viena vertus, padėtis, turint omenyje grėsmės saugumui, iš esmės pasikeitė buvusiems priešams dabar tapus pagrindiniais sąjungininkais kovoje su naujo-

---

* *Dr. Christopher S. Browning* – Birmingemo (Birmingham) universiteto Politikos mokslų ir Tarptautinių santykių departamento mokslo darbuotojas. Adresas: Department of Political Science and International Studies, University of Birmingham, Edgbaston, Birmingham, B152TT, UK. Tel. +4401214146386, el. paštas – c.s.browning@bham.ac.uk

mis grėsmėmis. Antra vertus, pačiam Vakarų vieningumui buvo mestas iššūkis atsiradus didelei įtampai transatlantiniame aljanse ir tarp, kaip dabar dažnai sakoma, Naujosios ir Senosios Europos valstybių.

Tvirtinama, kad šis geopolitinis pasikeitimo ir užbaigtumo suvokimas taip pat neabejotinai matomas Baltijos jūros regione. Regiono laimėjimai per pastarąjį dešimtmetį buvo dideli. Nepaisant pradinių nuogaštavimų, kad šis regionas gali tapti „Šiaurės Balkanais“, politinis stabilumas ne tik buvo išsaugotas, bet ir palengva tapo savaimė suprantamu dalyku. Tai buvo pasiekta taikant daugelį pasitikėjimą didinančių priemonių, kurios labiausiai pasireiškė ryšių ir organizacijų plėtra regione. Tačiau ne paskutinį vaidmenį suvaidino aiškus politinis projektas, suteikiantis Baltijos jūros regionui bendrą teigiamą regioninį identitetą ir tam tikra prasme netgi šiek tiek savitumo. Šiuo požiūriu regioninis bendradarbiavimas Baltijos jūros regione atskleidė projekto savybes. Tačiau šiandien, panašiai kaip ir kitose šalyse, Baltijos valstybėse, joms tapus ES ir NATO narėmis, regiono padėtis, tikslas, ateitis ir (ne mažiau!) regioninis bendradarbiavimas nebeatrodo tokie aiškūs dalykai. Straipsnyje nagrinėjama, kaip suprantamas šis proceso „užbaigtumas“ Baltijos jūros regione. Jei pradinis projektas jau užbaigtas, ar bus jis pakeistas ir kas jį pakeis? Ar idealus siekis sukurti bendrą identitetą ir regiono politinį savitumą jau išnyko?

Straipsnį sudaro trys dalys. Pirmiausia nagrinėjami regioninio bendradarbiavimo 1990-aisiais tikslai ir teigiama, kad iš pradžių jis buvo grindžiamas *idealizmu* ir *saugumu*. Ypač pabrėžiama, kad proceso „užbaigtumo“ ir tikslo krizė bendradarbiaujant regioniniu lygiu kilo dėl to, jog, išsprendus daugelį pradinių saugumo uždavinių, regioninio bendradarbiavimo motyvacija sumažėjo. Dėl to idealizmą, vyravusį prieš plėtrą, pakeitė *pragmatizmas*, kuris susilpnino anksčiau pabrėžiamą pasiaukojimą. Tai turėjo neigiamų padarinių – idealizuotas politinis projektas siekiant sukurti regioninį savitumą patyrė nesėkmę. Pagaliau straipsnis užbaigiamas pozityvesne gaida, teigiant, esą jaučiama, nors procesas jau užbaigtas ir yra problemų, su kuriomis susidūrė identiteto kūrimo projektas, kad regione atsirado bendrų normų, pagrįstų solidarumo ir internacionalizmo idėjomis. Šiuo požiūriu formuojasi tarsi Baltijos jūros „regiono eksportui“ idėja. Tam tikru aspektu šis požiūris rodo vidinio regioninio bendradarbiavimo idealizmo, buvusio prieš dvigubą plėtrą, išplitimą.

1. Regioninis bendradarbiavimas po šaltojo karo

Kaip jau minėta, galima drąsiai teigti, kad didelę dalį regioninio bendradarbiavimo, prasidėjusio Baltijos jūros regione po šaltojo karo, visų pirma skatino idealizmas ir saugumas, kurie, nors ir analitiškai skirtingi, iš tikrųjų buvo subtiliai susipynę.

1.1. Idealizmas

Šaltojo karo metu regioninis bendradarbiavimas Šiaurės Europoje ir Rytų–Vakarų bei Šiaurės–Pietų kryptimis buvo labai ribotas. Psichologine prasme Baltijos jūra įgavo vandenyno mastą, kuris, atrodo, padidino atstumus ir skiriamąsias ribas. Jūra buvo suvokiama kaip barjeras ir kliūtis bendradarbiauti, o ne kaip erdvė bendradarbiavimui palengvinti. Kaip žinoma, pasibaigus šaltajam karui, visa tai pasikeitė.

Jūra buvo naujai suvokiama kaip susitelkimo vieta ir bendrumo simbolis ir, užuot buvusi vandenynas, ji pasirodė esanti ne tokia jau didelė.

Kartu su šaltojo karo pabaigos euforija visame regione atsirado „baltiškasis jausmas“, suvokiamas kaip proga pamiršti praeities konfliktus naujo bendrumo ir vienybės labui. Šio „baltiškojo jausmo“ idealizmas buvo perteikiamas vartojant daug naujų ir jaudinančių metaforų, kurios padėjo natūraliai priimti vykstančius pasikeitimus ir ėmė vyrtauti diskusijose ir kalboje, susijusioje su politikos formavimo klausimais. Tarp jų buvo tokios sąvokos kaip *Baltijos Europa*, *Mare Balticum*, *Šiaurės regionas* ir *Ostseeraum*¹.

Panašiai ir „istorinės“ metaforos, ir tos, kurios buvo susijusios su senosios *Hanzos Sąjungos* prekybos ryšiais, taip pat prisidėjo gilinant atsirandantį „mūsiškumo“ suvokimą, plintantį už Baltijos valstybių ribų. Taigi šaltojo karo padalijimai buvo pateikiami kaip istoriniai epizodai, kuriems pasibaigus regionas galėtų susigrąžinti buvusią gerovę, ramybę ir vienybę. Kaip sakė Suomijos prezidentas Martti Ahtisaari 1999 m., „nebūtina žvelgti labai toli į praeitį per laiko prizmę, į visur apie Baltijos regioną dėl prekybos ir verslo klestinčius daugiakultūrius Hanzos miestus“². Arba, anot suomių ambasadoriaus René Nybergo, ryšių atkūrimas su tais, kurie yra kitoje Baltijos jūros pusėje, yra „natūralus“ procesas ir „simbolizuoja grįžimą prie *normalumo* po sėkmingų pastangų siekiant įveikti *nenormalią* būseną, taip ilgai *neteisingai* laikytą „normalia“ (žodžiai paryškinti)³.

Tam tikru mastu šis baltiškasis jausmas atsirado gana spontaniškai, neatsiejamai nuo idealizmo, pats tapdamas tarpregioninių ryšių plėtos priežastimi. Kaip pažymėjo Stålvasantas, verslininkiškoji dvasia buvo akivaizdi ir skatino pačius piliečius užmegzti tarpusavio ryšius, ypač tarp Šiaurės ir Baltijos valstybių. Tai ypač pasireiškė tuo, kad paplito susigiminiavusių miestų susitarimai, kuriuos įgyvendindami Šiaurės partneriai neretai neapsiribodavo vien tik kultūriniu bendradarbiavimu, jį pademonstruotų idealizuotą pasiaukojimo supratimą mažiau turtingų Baltijos pusbrolių labui. Taip susigiminiavusių miestų susitarimai taip pat tapo būdu humanitarinei ir techninei tobulėjimą skatinančiai pagalbai teikti tokiose srityse kaip transportavimas, aplinkos, vandens priežiūra ir energijos tiekimas⁴.

Tačiau tuo pačiu metu, kaip aiškiai parodė Neumannas, akademinis ir užsienio politikos intelektualų elitas taip pat suvaidino svarbų vaidmenį formuojant ir nukreipiant reikiama linkme daug ką, kas buvo pradėta 1990-ųjų pradžioje⁵. Šie „regiono formuotojai“, kaip Neumannas teigia, parengė aiškų politinį regiono projektą, kuriame atsispindėjo istorijos ir geografijos žinios bei vizija, kad paremtų įvai-

¹ Christiansen T. & Joenniemi P., „Politics on the Edge: On the Restructuring of Borders in the North of Europe“, Eskelinen H., Liikanen I. & Oksa J., eds., *Curtains of Iron and Gold: Reconstructing Borders and Scales of Interaction*, Aldershot: Ashgate, 1999, p. 92.

² Ahtissari M. kalba, pasakyta Karelijos vasaros festivalyje, Vaasa, 1999 m. birželio 19 d., žr.: <http://www.tpk.fi/puheet-1999/p990619.karen.html>

³ Nyberg R., „The Dynamic Baltic Sea Regio: What belongs Together is Now Growing Together“, kalba, pasakyta Greifswalde, 2000 m. kovo 30 d., žr.: <http://virtual.finland.fi/news/showarticle>.

⁴ Stålvasantas C. E., „Trans-national Forces and the Role of Local Actors“, Browning C., ed., *Remaking Europe in the Margins: Northern Europe after the Enlargements*, Aldershot: Ashgate, bus išspausdinta 2005 m. Taip pat žr.: Bergman A., „Nordic Integration Assistance: The Case of the Baltic States“, pranešimas, skaitytas Glasgo universiteto konferencijoje „The Baltic States: New or Old?“, 2004 m. sausio 22–23 d.

⁵ Neumann I. B., „A Region-Building Approach to Northern Europe“, *Review of International Studies* 20, 1994, p. 53–74.

rius regioninio bendradarbiavimo projektus, kurių tikslas buvo padėti puoselėti aiškų bendro identiteto suvokimą visame Baltijos jūros regione. Be to, siekiant oficialiai įtvirtinti šį bendradarbiavimą tokiose organizacijose kaip Baltijos jūros valstybių taryba (BJVT – 1992) ir Barenco Euro-Arkties taryba (BEAT – 1993), buvo taip pat numatoma skatinti politinį regiono savitumą.

Tačiau buvo kitas, dar būdingesnis, to idealizmo, kuriuo grindžiamas regioninis bendradarbiavimas po šaltojo karo, Šiaurės elementas. Kaip pažymėjo Wæveris, tuoj pat po šaltojo karo iškilo kvi kurie su Šiaurės bendradarbiavimu susiję klausimai, kur „senoji“ centralizuota Šiaurė buvo nepalankiai lyginama su šio Europos projekto dinamiškumu, kas tapo visiškai akivaizdu rengiantis Maastrichto sutarčiai⁶. Nors per visą šaltąjį karą Šiaurės valstybės puoselėjo pažangų įvaizdį, pagrįstą solidarumu su Trečiuoju pasauliu, internacionalizmu, gamtosauga ir egalitariniu savo visuomenių gerovės pobūdžiu⁷, po Berlyno sienos griuvimo Šiaurės modelis nebeatrodė toks ypatingas. Iškilo klausimų, ką reiškia būti Šiaurės valstybe naujajame pasaulyje ir kokią tarptautinį vaidmenį Šiaurės šalys galėtų suvaidinti.

Po šaltojo karo persiorientuodamos Šiaurės valstybės faktiškai iš naujo patvirtino savo tarptautinį mandatą ir toliau skirdamos dėmesį solidarumui su tais, kuriems mažiau pasisekė. Tai pasireiškė įvairiomis formomis. Pavyzdžiui, stipriu noru išlaikyti tarpininko vaidmenį globalinių konfliktų metu (pvz., aktyvus Norvegijos dalyvavimas Artimųjų Rytų taikos procese). Tai taip pat matoma ir stebint, kad Suomija ir Švedija parėmė Petersbergo uždavinius, kaip sudedamąją 1997 m. ES Amsterdamo sutarties dalį. Tai garantavo joms galimybę dalyvauti ES taikos palaikymo operacijose, nors jos, kaip neprisijungusios šalys, nebuvo Vakarų Europos Sąjungos (VES) narės. Žinoma, solidarumas taip pat matomas ir stebint, kad Šiaurės šalys išlieka pirmosios skiriant bendrojo vidaus produkto procentinę dalį paramai⁸.

Tačiau aiškiausiai Šiaurės internacionalizmas buvo nukreiptas į arčiausiai esantį Baltijos jūros regioną, ypač siekiant padėti Baltijos valstybėms pereinamojo proceso laikotarpiu, tuo pat metu bandant užkirsti kelią atsirandančiam normatyviniams ir ekonominiams sąjungos su Rusija skilimui. Akivaizdu, kad šiame kontekste ankstesni Šiaurės šalių pranašumo elementai išliko, ypač siekiant platinti Šiaurės standartus tarp savo pietinių kaimynų. Kaip pažymi Archeris, pasinaudodamos šaltojo karo metu palankia savo identiteto raiška, kurios Šiaurės šalys laikėsi su misisionierišku atsidavimu, jos suvokė Šiaurės vertybių, ypač jų saugumo, atkūrimą kaip galutinį tikslą⁹. Laikydamos Baltijos valstybes naujos Šiaurės šalių misijos veiklos rajonu, siekdamos įkvėpti baltams atsakomybės jausmą tvarkant tarptautinius reikalus, Šiaurės valstybės sukūrė bendravimo sistemą, kurioje jos autoritetingai teikė žinias baltams – studentams. Todėl nenuostabu, kad 1998 m. tuometė užsienio reikalų ministrė Tarja Halonen jautė galinti pavaizduoti Suomiją kaip Estijos „krikštamo-

⁶ Wæver O., „Nordic Nostalgia: Northern Europe after the Cold War“, *International Affairs* 68 (1), 1992.

⁷ Mouritzen H., „The Nordic Model as a Foreign Policy Instrument: Its Rise and Fall“, *Journal of Peace Research* 32 (1), 1995, p. 10–11.

⁸ Bergman A., „Post-Cold War Shifts in Swedish and Finnish Security Policies: The Compatibility of Non-Alignment and Participation in EU Led Conflict Prevention“, pranešimas skaitytas Europos politikos tyrimų konsorciumo konferencijoje, Upsalos universitete, 2004 m. balandžio 13–18 d.

⁹ Archer C., „Nordic Swans and Baltic Cygnets“, *Cooperation and Conflict* 34 (1), 1999, p. 62.

tę“ dėl Estijos ir Rusijos santykių plėtros¹⁰. Dar daugiau – kai Baltijos valstybėms reikėjo suteikti gynybos paramą, Šiaurės šalys aktyviai rėmė Baltijos taikos palaikymo bataliono kūrimo procesą, ir tai iš dalies paaiškinama jų troškimu perteikti savo internacionalines vertybes Baltijos kaimynams¹¹.

1.2. Saugumas

Pasibaigus šaltajam karui, saugumo motyvai buvo tokie pat svarbūs kaip ir įvairios idealizmo apraiškos, pasireiškiančios Baltijos jūros valstybių regioniniame bendradarbiavime. Iš tikrųjų regiono saugumas ir bendradarbiavimas tapo taip glaudžiai susiję, kad pasidarė sunku galvoti apie juos atskirai. Tačiau saugumas, kaip bendradarbiavimo Baltijos jūros regione varomoji jėga, turi dvi skirtingas sudedamąsias dalis, tad bendradarbiavimą skatina tiek realistinis, tiek liberalusis saugumo diskursai. Nors paprastai papildančios viena kitą, Baltijos jūros regiono atveju šios dalys gerokai skiriasi, ypač kai kuriais klausimais – kas yra konkretus saugumo objektas, kaip nustatomas grėsmės ir bendradarbiavimo, kuris tampa galimu, pobūdis?¹²

Pavyzdžiui, *realistinio* požiūriu į tarptautinę politiką šalininkai linkę pabrėžti problemas, susijusias su tvirtu kariniu saugumu, ir pateikia tarptautinę sistemą kaip anarchinę Hobso visuomenę, kur visi yra prieš visus. Vyraujant tokiam pesimistiniam ir konfliktų komplikuojamam požiūriui į tarptautinę politiką, realistinis saugumo suvokimas paprastai siejamas su specifinėmis nuostatomis ir tarptautinio bendradarbiavimo apribojimais. Bendradarbiavimas tarp valstybių paprastai suprantamas kaip sąjungos sukūrimas ir pusiausvyros (arba naujų šalininkų pritraukimo) išlaikymas santykiuose su kitomis valstybėmis, kurios kelia grėsmę saugumui ir nepriklausomybei¹³. Todėl, žvelgiant iš realistinių pozicijų, šalis laikomos konkrečiu saugumo objektu (kas turi būti saugojama ir ginama). Taip pat suprantama, kad pagrindines grėsmes valstybei kelia kitos valstybės. Dėl to regioninis bendradarbiavimas grindžiamas atmetimo ir atskyrimo logika ir lieka ribotas, kadangi valstybės sudaro sąjungas su kai kuriomis valstybėmis dėl suvokiamų kitų valstybių agresyvių ketinimų.

Po šaltojo karo bendradarbiavimas, skatinamas realistinių saugumo diskursų, buvo aiškiausiai matomas Baltijos valstybėse ir Lenkijoje, kurioms išitraukimas į bendradarbiavimą su Vakarų ir Šiaurės kaimynais buvo svarbiausia strategija siekiant ištrūkti iš Rusijos įtakos sferos ir įgyti Vakarų saugumo garantijas¹⁴. Taigi, tvirtinama, kad nors pastaraisiais metais Baltijos valstybės pasirinko bendro saugumo kalbą ir pareiškė norą tapti NATO narėmis pasinaudodamos „naujosios NATO“ sąvoka, tebėra aišku, kad šie siekiai slepia didelį norą gauti tvirtas karinio saugumo garantijas dėl Rusijos grėsmės¹⁵. Panašiai ir narystės ES ir NATO svarbos pabrėži-

¹⁰ *Kansan Uutiset*, 1998 m. gruodžio 16 d., citata <http://virtual.finland.fi/news/>.

¹¹ Bergman (8 išnaša).

¹² Platesnis šio argumento paaiškinimas: Browning C. & Joenniemi P., „Regionality Beyond Security? The Baltic Sea Region after Enlargement“, *Cooperation and Conflict* 39 (3), 2004, p. 233–253.

¹³ Walt S., *The Origins of Alliances*, Ithaca and London: Cornell University Press, 1987.

¹⁴ Archer C. & Jones C., „The Security Policies and Concepts of the Baltic States – Learning from their Nordic Neighbours?“, Knudsen O. F., ed., *Stability and Security in the Baltic Sea Region: Russian, Nordic and European Aspects*, London: Frank Cass, 1999, p. 168–169.

¹⁵ *Ten pat*, p. 171.

mas Baltijos valstybių ir Lenkijos (kartu ir Suomijos) „grįžimo į Europą“ diskurse konstruojant jų identitetą po šaltojo karo, atskleidė ir tam tikrą realistinį saugumo elementą. Nors šiuose diskursuose narystė yra prilyginama jų trokštamo identiteto tarptautiniam pripažinimui, jis prasmingas tik tiek, kiek „Vakarai“ priešpriešinami neigiamai vaizduojamiems „Rusijos Rytams“, kuriuos jos palieka¹⁶. Kitaip tariant, šiame kontekste integracija ir regioninis bendradarbiavimas buvo suprantami kaip valstybės saugumą sustiprinantys veiksniai prieš kitą, suvokiamą kaip potencialią grėsmę, valstybę (Rusiją).

Tačiau, priešingai atskirtiniams *realistiniu* saugumu pagrįsto regioninio bendradarbiavimo elementams, *liberali* saugumo samprata taip pat buvo svarbi ir skatino regioninį bendradarbiavimą truputį kitaip. Skirtingai nuo realinės saugumo sampratos, kuri pabrėžia valstybės suverenitetą ir karinius klausimus, liberalistinis saugumo diskursas apima daug platesnę sritį. Liberalizmo diskursai akcentuoja „lengvojo“ saugumo problemas, tokias kaip pasaulinis atšilimas, aplinkosaugos, ekonomikos efektyvumo ir visuomenės sveikatos problemos, migracija ir gerovė apskritai. Kitaip tariant, karinę dimensiją papildė aplinkos, visuomenės ir ekonomikos elementai. Dėl to, kad liberali samprata akcentuoja „lengvojo“ saugumo problemas, valstybė gali neišlikti kaip „natūralus“ saugumo objektas. Taikant liberalias saugumo nuostatas, valstybės paprastai apibūdinamos kaip priemonės, naudojamos kitų saugumo objektų reikmėms paremti, nesvarbu, ar tai būtų paskiri žmonės, ar visuomenės grupės, ar netgi aplinka¹⁷.

Svarbu ir tai, kad „lengvojo“ saugumo grėsmės paprastai suprantamos kaip transnacionalinės, todėl jokia valstybė negali viena su jomis susidoroti. „Lengvojo“ saugumo grėsmės paprastai yra tarpvalstybinio, regioninio ir net globalinio masto, todėl, norint jas įveikti, reikia įvairioms valstybėms ir organizacijoms bendradarbiauti. Reikėtų pasakyti, kad, skirtingai nuo realistinio saugumo sampratos, „lengvojo“ saugumo grėsmės yra ne kitos valstybės, bet tokie dalykai kaip užterštumas, tarptautinis nusikalstamumas ar užkrečiamosios ligos. Nors tarp nagrinėjančiųjų saugumo problemas daug diskutuojama, ar plečiant saugumo darbotvarkę verta įtraukti tokius klausimus¹⁸, Wæverio, kuris pateikia socialines, ekonomines ir aplinkosaugos problemas kaip „saugumo“ klausimus, įsitikinimu, tai, atrodo, svarbu skatinant

¹⁶ Tokios išskirtinės sampratos pavyzdžių ieškokite: Browning C., „Coming Home or Moving Home? ‘Westernizing’ Narratives in Finnish Foreign Policy and the Reinterpretation of Post Identities“, *Cooperation and Conflict* 37 (1), 2002, p. 47–72; Fieldman G., „Shifting the Perspective on Identity discourse in Estonia“, *Journal of Baltic Studies* 31 (4), 2000, p. 415–416; Jæger O., *Securitisating Russia: Discursive Practices of the Baltic States*, Copenhagen: Copenhagen Peace Research Institute, 1997 (Working paper No 10); Kuus M., „From threats to risks: The Reconfiguration of Security Debates in the Context of regional Co-operation“, Kasekamp A., ed., *The Estonian Foreign Policy Yearbook 2003*, Tallin: The Estonian Foreign Policy Institute, 2003, p. 14–17; Lauristin M., Vihalemm P., Rosengren K. & Weibull L., ed., *Return to the Western World: Cultural and Political Perspectives on the Estonian Post-Communist Transition*, Tartu: Tartu University Press, 1997.

¹⁷ Apie čia minimas diskusijas plačiau: Terriff T., Croft S., James L. & Morgan P., *Security Studies Today*, Gateshead: Polity, 1999, 6 ir 7 skyriai; Buzan B., Wæver O. & de Wilde J., *Security: A New Framework for Analysis*, London: Lynne Rienner, 1998; Booth K., „Security and Emancipation“, *Review of International Studies* 17 (4), 1991, p. 313–326.

¹⁸ Žr., pvz., Møller B., *The Concept of Security: The Pros and Cons of Expansion and Contraction*, Copenhagen: Copenhagen Peace Research Institute, 2000 (Working Paper No 26); Deudney D., „The Case Against Linking Environmental Degradation and National Security“, *Millennium* 19, 1990, p. 461–476.

veikti. Pateikiant kokį nors dalyką kaip saugumo problemą, t. y., jei vartosime Wæverio terminą, jį „saugumizuojant“, jis gali tapti neatidėliotinas, labai svarbus ir patraukti dėmesį, taip skatindamas žmones veikti¹⁹.

Baltijos jūros regione „lengvųjų“ problemų „saugumizacija“ buvo svarbi priežastis atsiskirti įprastinių teritorinių apribojimų ir skatinti regioninį bendradarbiavimą. Tačiau, palyginti su realistine nuostata, esminis skirtumas yra tas, kad nors regioninį bendradarbiavimą tebelemia grėsmės saugumui, jis jau nebėra grindžiamas Rusijos atmetimu griežtai atsiribojant. Tačiau „saugumas“ tapo argumentu, vienijančiu *visus* regione. Priešingai realistiniam „bendradarbiavimui atmetant“, tai yra „bendradarbiavimas įtraukiant“. Tokios liberalios nuostatos aiškiai matomos, pavyzdžiui, Šiaurės dimensijos iniciatyvoje, BJVT ir BEAT darbotvarkėse. Tačiau kalbant apie Šiaurės dimensiją, būtina ypač pabrėžti tai, kad ji aiškiai traktuoja Rusiją kaip lygiavertę partnerę, turinčią teisę pareikšti savo nuomonę formuojant ir įgyvendinant politiką, netgi jei faktiškai tokia lygybės retorika ne visada įgyvendinama²⁰. Apskritai kaip tik Šiaurės šalis ir Vokietija buvo pirmosios, propaguojančios liberalią saugumo sampratą, kaip būdą regioniniam bendradarbiavimui Baltijos jūros regione skatinti, kai būtent Šiaurės šalis suprato savo užduotį po šaltojo karo „eksportuoti“ į Baltijos valstybes ir Rusiją tokias sąvokas kaip *visapusiškas, pilietinis ir bendradarbiavimo dvasia pagrįstas saugumas*²¹.

Ir pagaliau, nors liberaliuoju saugumu grindžiamas bendradarbiavimas skiriasi nuo realistinio bendradarbiavimo, Baltijos jūros regione jie abu yra glaudžiai susiję. Kad būtų priimta liberaliomis nuostatomis pagrįsta darbotvarkė, reikėjo įtikinti pagrindines šalis veikėjas, jog laikantis tokios pozicijos galima teigiamai paveikti ir realistinę darbotvarkę. Taigi „lengvųjų“ saugumo klausimų akcentavimas buvo suprantamas kaip tarpininkavimo būdas sprendžiant tarpvalstybinių santykių problemas ir ypač kuriant pasitikėjimą tarp Rusijos ir Baltijos valstybių bei Lenkijos per abiem pusėms naudingus bendradarbiavimo projektus. Kitaip tariant, „lengvųjų“ problemų „saugumizavimas“ tapo būdu atmetimo politikai regione įveikti ir galimybę pareikšti, kad mes visi išvien. Dar daugiau – ši idėja išeiti už tradicinių realistinės politikos svarstymų ir įveikti atmetimo reakciją regione taip pat aiškiai atsiliepia tam idealizmui, kuris akivaizdus minėtame regione. Įgyvendinant Šiaurės dimensiją, BEAT ir BJVT stengiamasi, kad nepasikartotų praeities padalijimai ir konfliktai. Todėl, kalbant apie Rusiją, nebemanoma, kad ši grėsmė yra Rusijos kaip revanšistinės valstybės atkūrimas, bet tai, kad ji gali išsiskaidyti, tapti chaotiška ir sujaukta valstybe, kurioje bus sunku kontroliuoti aplinkosaugos problemas, organizuotą nusikalstamumą ir migracijos srautus²².

¹⁹ Wæver O., „Securitization and Desecuritization“ in Lipshultz R., ed., *On Security*, New York: Columbia University Press, 1995, p. 46–86.

²⁰ Browning C., „The Region-Building Approach Revisited: The Continued Othering of Russia in Discourses of Region-Building in the European North“, *Geopolitics* 8 (1), 2003, p. 45–71.

²¹ Archer C. & Jones C., „The Security Policies and Concepts of the Baltic States – Learning from their Nordic Neighbours?“, Knudsen O. F., ed., *Stability and Security in the Baltic Sea Region: Russian, Nordic and European Aspects*, London: Frank Cass, 1999, p. 173–175.

²² Herolf G., „Attitudes and Policies of Sweden in the Baltic Sea Region“ in Hubel H., ed., *EU Enlargement and Beyond: The Baltic States and Russia*, Berlin: Berlin Verlag, 2002, p. 235.

2. Plėtros iššūkis

Jeigu regioninis bendradarbiavimas Baltijos jūros regione nuo šaltojo karo pabaigos buvo labiausiai skatinamas idealizmo ir saugumo motyvų, tai šiame straipsnyje teigiama, jog neaišku, ar po dvigubos NATO ir ES plėtros į Baltijos valstybes ir Lenkiją regioninis bendradarbiavimas ir toliau vyks taip pat ir su tokiu pat entuziazmu. Čia pagrindinė problema susijusi su tuo faktu, kad po dvigubos plėtros svarbiausias šio regiono saugumo klausimas buvo išspręstas, t.y. išsipildė Baltijos valstybių troškimas įstoti į Vakarų saugumo organizacijas. Dar daugiau – jis ne tik kad buvo išspręstas, bet buvo išspręstas palyginti draugiškai Rusijai tai pripažinus, jei ne atvirai pritarus. Dėl to dabar gerokai mažiau yra priežasčių suvokti Baltijos jūros regioną kaip potencialų neramumų rajoną.

Dar daugiau – vykstant karui su terorizmu Rusija vis labiau laikoma pagrindine transatlantinės saugumo bendruomenės partnere. Iš tikrųjų po Rugsėjo 11-osios atsirado nauja saugumo darbotvarkė, kurioje pagrindiniai regiono tvirto saugumo klausimai jau nebėra taip teritoriškai fiksuoti, o Rusijos santykių su Baltijos valstybėmis tema – dominuojanti. Svarbesnės tapo globalinės kovos su terorizmu ir masinio naikinimo ginklų platinimu problemos, kur saugumas nebeįsivaizduojamas tikrai regioniniame kontekste. Atsirado globalinis mastas, be abejo, sumenkinantis saugumo motyvų skatinamą bendradarbiavimą, kuris anksčiau buvo ypač svarbus regionui.

Tai svarbu, kadangi regioninis bendradarbiavimas Baltijos jūros regione turi aiškius projekto bruožus ir dažniausiai yra suprantamas kaip priemonė kuriant saugumą ir stabilizuojant regioną pereinamojo proceso po šaltojo karo metu. Žinoma, šis pereinamasis laikotarpis ir *stabilizacija* jau baigėsi ir panašu, kad jį pakeis laikotarpis, kai bus akcentuojama *normalizacija* ir kur dauguma tradicinių samprotavimų apie realistinį saugumą bus išbraukti iš darbotvarkės. Turint galvoje tokią proceso „užbaigtumo“ prasmę, kyla klausimas, kas dabar skatins regioninį bendradarbiavimą, kai pagrindinės realistinio saugumo problemos (kurios taip pat buvo daugelio liberalių paskatų nulemtas bendradarbiavimo regione pagrindas) tapo nebe tokios akivaizdžios.

Siekiant pateikti išsamesnį paaiškinimą, čia galima iškelti mažiausiai dvi problemas. Pirmoji ta, jog neteigiama, kad įprasti regioniniai kontaktai nutrūks, kadangi taip nebus. Klausimas daugiau apie tai, ar regioninis bendradarbiavimas kaip politinis identiteto kūrimo ir mėginimo suteikti regionui aiškų savitumą projektas turės ateitį tame kontekste, kuriame tokiais siekiais paremti pradiniai tikslai jau yra pasiekti. Tai siejasi su kita, t.y. motyvacijos, problema. Kaip yra pažymėjęs Stålvantas, jeigu einame iš stabilizacijos į normalizacijos laikotarpį, tuomet gali būti, kad pereiname ir iš idealizmo laikotarpio į laikotarpį, kai vyrauja pragmatizmas ir savanaudiškumas. Jo žodžiais tariant, atrodo, jog regioninį bendradarbiavimą skatinantys projektai turėtų pasikeisti Baltijos jūros regionui pereinant į normalizacijos laikotarpį. Vietoj anksčiau skatinusių veikti pasiaukojimo ir solidarumo motyvų vis labiau įsigalės materialistiniai išskaičiavimai. Dėl to, anot jo, nutrūks kai kurie tarpregioniniai ryšiai²³.

Yra akivaizdžių faktų, rodančių, jog kai kurie ambicingi ir idealistiniai Baltijos jūros regiono bendradarbiavimo projektai pradeda strigti. Pavyzdžiui, Šiaurės šalys pradėjo ma-

²³ Stålvant, (4 išnaša).

žinti investicijas į Baltijos jūros regiono bendradarbiavimo projektus. Bene ryškiausias pavyzdys būtų gerai žinomo Švedijos Baltijos jūros milijardinio fondo projekto, pradėto 1996 metais, siaurinimas, kas patvirtina Stålvanto nuomonę, kad ateityje pasiaukojimo idealai bus ne tokie ryškūs²⁴. Taip pat reikia paminėti, kad BJVT panaikino savo buvusio komisarų demokratijos plėtros reikalams postą ir dabar retina aukščiausiojo lygio susitikimus. Vienas paaiškinimų – kad pasibaigus pereinamajam laikotarpiui ir kuriantis naujai Europos tvarkai darosi aišku, jog Baltijos jūros valstybės jau nebelaiko BJVT tokiu svarbiu instrumentu²⁵. Arba, anot Atiso Lejiūšo, BJVT prarado savo pradinę reikšmę ir akivaizdu, kad jai reikalinga nauja misija²⁶. Tačiau ar ji ją gaus, yra kitas klausimas.

Dar vienas svarbus pavyzdys. Mažėja Amerikos įsipareigojimai šiam regionui ir jo finansavimas per *Sustiprintą partnerystę Šiaurės Europoje* (e-PINE). Pavyzdžiui, 2003 metais pertvarkant Šiaurės Europos iniciatyvą (ŠEI) į e-PINE, su šia politika susiję JAV pareigūnai buvo susirūpinę, kad šios iniciatyvos nebūtų visiškai atsisakyta remiantis tuo, kad Baltijos valstybės įstojus į NATO nebėra jokios būtinybės tęsti tokią bendradarbiavimą skatinančią regioninę politiką²⁷. Nors ŠEI ir buvo perforuota, jai skirti išteklių yra gerokai apriboti²⁸.

Nors pereinamasis laikotarpis eina į pabaigą, galima išskirti ir keletą kitų su tuo glaudžiai susijusių priežasčių, kurios galėtų paaiškinti akivaizdų regioninio bendradarbiavimo, kaip identiteto ir savitumo kūrimo politinio projekto, susilpnėjimą. Galbūt pirmiausia reikėtų pažymėti tai, kas galėtų būti įvardyta kaip *marginalizacijos baimė*, kuri jaučiama visame regione. Reikia pasakyti, kad 1990-ųjų pradžioje ir viduryje Baltijos valstybės nebuvo taip tvirtai įsitikinusios Baltijos jūros regiono bendradarbiavimo nauda, būgštaudamos, kad tai nebūtų narystės ES ir NATO pakaitalas. Pavyzdžiui, tai buvo labai akivaizdu atsiradus pirmiesiems Baltijos šalių nuogąstavimams, susijusiems su 1998 m. JAV ir Baltijos valstybių Partnerystės Chartija, kurią kai kas Baltijos valstybėse suprato kaip būdą atidėti NATO plėtros klausimą ir palikti Baltijos valstybes pilkojoje zonoje tarp NATO ir Rusijos²⁹. Žinoma, vėliau imta suvokti, kad būtent regioninis bendradarbiavimas yra tarsi pasirengimas būs-

²⁴ Žr. Švedijos užsienio reikalų ministerijos interneto puslapį <http://www.utrikes.regeringen.se/in-english/policy/balticbillion/>

²⁵ Dauchert H., „No Future for the Council of Baltic Sea States? The Implications of Baltic State's EU and NATO Membership for the CBSS“, dokumentas pateiktas BaltSeaNet konferencijoje Taline, 2004 m. vasario 5–8 d.

²⁶ Lejins A., „The EU and NATO on the Shore of Baltic Sea“, *NATO Enlargement Daily Brief*, 2003 m. gruodžio 23 d. pirmą kartą šis straipsnis pasirodė Latvijos laikraštyje „Diena“, 2003 m. gruodžio 20 d.

²⁷ Žr.: Šiaurės Europos iniciatyvos konferencija-seminaras, 2003 m. sausio 17–18 d., Rutgers Universitetas, New Brunswick, New Jersey. Žr.: <http://www.ciaonet.org/>; Larrabee F. S., „The Baltic States and NATO Membership“, duomenys pateikti Jungtinių Valstijų Senato Užsienio ryšių komitetui 2003 m. balandžio 3 d. Žr.: <http://www.rand.org>.

²⁸ Pvz., atkreipkite dėmesį, kad šioje išanginėje kalboje, susijusioje su e-PINE, neužsimenama apie naują finansavimą. Conley H., „Building on Success: The Enhanced Partnership in Northern Europe“, pastabos pateiktos Aukštųjų tarptautinių studijų mokykloje, Vašingtonas, Kolumbijos apygarda, 2003 m. spalio 15 d. Žr.: <http://www.state.gov/p/eur/rls/rm/2003/25286pf.ftm> (Perkelta 2003 11 27).

²⁹ van Ham P., „US Policy Toward the Baltic States: An Ambiguous Commitment“ in Jopp M. & Arnswald S., ed., *The European Union and Baltic States: Visions, Interests and Strategies for the Baltic Sea Region*, Helsinki: Ulkopoliittinen instituutti & Institut für Europäische Politik, p. 223–24.

majai narystei ES bei NATO, simbolinė parama šių šalių vakarietiškajam identitetui, ko šiandien jau nebereikia. Tačiau jeigu regioninis bendradarbiavimas buvo suprantamas kaip būdas pasiekti pripažinimą ir ištrūkti iš to, kas buvo suvokiama kaip kritiška padėtis, tada kam ateityje Baltijos valstybėms bus reikalingos pagrindinės regioninės institucijos? Kyla klausimas, ar ateityje jos norės teikti tiesioginę pirmenybę ES ir NATO, o ne regioninio lygmens svarbai, kas sustiprintų tą pačią marginalinę padėtį, iš kurios jos taip norėjo ištrūkti.

Panašių būgstavimų dėl pavojaus būti marginalizuotiems ir likti Europos pakraščiuose galima pastebėti ir Šiaurės šalyse. Ir jie vis dažniau atsiduria tarp svarbiausių klausimų diskutuojant apie ES ir NATO. Čia būtina pasakyti, kad valstybės turi rodyti vis didesnę aktyvumą ten, kur yra priimami svarbiausi sprendimai. Teisinga ar ne, tačiau atrodo, jog tai vis labiau vyksta ne Baltijos jūros regione, o Briuselyje.

Kita priežastis, kuri galėtų paaiškinti, dėl ko mažėja regioninis bendradarbiavimas, gali būti ta, jog nors ir buvo tikslų sukurti bendrą identitetą ir išsaugoti savitumą, paaiškėjo, kad pasibaigus pereinamajam procesui regione nebėra bendrų interesų. Nors tam tikros regioninės problemos, kaip transportavimas, prekyba, užterštumas ir t. t., žinoma, ir toliau išlieka ir bus sprendžiamos regioniniu lygiu, tačiau (bent jau ES politikos kontekste) nebeaišku, kur ieškoti bendrų interesų ir pozicijų. Tačiau reikia pažymėti, kad, įvykus ES plėtrai, Sąjungoje buvo mėginama skatinti Šiaurės ir Baltijos šalių veiklos koordinavimą. Atsirado modelis „3+3“, pagal kurį trys Baltijos valstybių ministrai pirmininkai ir trys Šiaurės šalių ES narių ministrai pirmininkai dukart per metus susitinka prieš prasidedant Europos Tarybos posėdžiams. Pirmasis toks susitikimas įvyko 2003 m. birželio mėn. Stokholme³⁰. Lietuva taip pat parodė iniciatyvą sukurti tai, kas vėliau buvo pavadinta Šiaurės ir Baltijos aštuntuku (NB-8), kur Šiaurės ir Baltijos šalių parlamentų vadovai (tačiau, pažymėtina, be Lenkijos ir Vokietijos) rengia susitikimus, siekdami suderinti savo pozicijas, kurių tikslas yra sustiprinti šios grupės parlamentarų vaidmenį besiplečiančioje ES. Be to, Lietuva pasiūlė Baltijos grupę sudaryti Europos Parlamente³¹.

Tačiau, nepaisant šių žingsnių, nėra aišku, ar bus taip paprasta išreikšti bendrus interesus ir pozicijas. Kalbant apie Šiaurės valstybes, kartais pažymima, kad buvo baiminamasi, jog po 1995 metais įvykusios plėtros jos gali sudaryti Šiaurės bloką Europos Sąjungoje, tačiau faktiškai įvairios Šiaurės šalys dažnai rasdavo daugiau bendrumų su kitomis ES narėmis negu viena su kita. Be to, tai, kad Šiaurės ir Baltijos valstybės turi gana skirtingus socialinio ir ekonominio vystymosi modelius, taip pat gali reikšti, jog regioniniai ryšiai gali būti ne tokie stiprūs kaip ryšiai su kitomis ES valstybėmis. Kaip yra pabrėžusi Ojanen, netgi turint bendrus tikslus, gali atsitikti taip, kad dažnai bus nesutariama, kokia politika yra teisinga siekiant šių tikslų. Taip pat nereikėtų pamiršti, kad išsiplėtusioje ES Šiaurės ir Baltijos valstybės bus ne tik potencialūs partneriai, bet ir potencialūs konkurentai, ypač tuomet, kai bus daroma įtaka Europos Sąjungos politikai Rusijos atžvilgiu³². Ir pagaliau, kad nėra bendrų pozicijų, taip pat buvo akivaizdu pastaruoju metu vykusiuose ginčuose dėl

³⁰ Lejins, (26 išnaša).

³¹ Miniotaite G., „Lithuania's New Neighbors policy in the Framework of the EU's Wider Europe-Neighbourhood Initiative“, Vilnius, 2004 m. kovo mėn.

³² Ojanen H., „Enlargement: A Permanent Threat for the EU, and a Policy Problem for Finland?“ *Northern Dimensions Yearbook 2001*, Helsinki: Finish Institute for International Affairs, 2001, p. 29.

transatlantinių santykių, susijusių su karu Irake. Regionas gana aiškiai pasidalijo į Naujosios ir Senosios Europos stovyklas, kur Danija, Lenkija ir Baltijos valstybės aktyviai rėmė JAV, o Suomija, Vokietija, Norvegija ir Švedija JAV veiksmus ir politiką vertino gana santūriai.

Kitaip sakant, atrodo, jog pasibaigus pereinamajam procesui saugumo problemos ir idealizmas, anksčiau sieję visą regioną ir vertę kalbėti apie regioninį bendradarbiavimą kaip apie identiteto formavimo ir savitumo kūrimo procesą, pradėjo strigti. Todėl lieka neaišku, ar regioninis bendradarbiavimas, kaip projektų įgyvendinimo procesas, turi dideles perspektyvas Šiaurės šalyse. Panašu, kad ims vyrauti ne siekis būti „identiteto regionu“, o daug funkcionalesni, pragmatiškesni ir savanaudiškesni elementai. Nors kai kas gali apgailestauti dėl tokios įvykių raidos ir siekti atnaujinti identiteto projektą, taip pat reikėtų pažymėti, kad būtent ši plėtra ir parodė, jog 1990-ųjų regioninio bendradarbiavimo ir regiono kūrimo projektas buvo labai sėkmingas.

Išvados. Regiono kūrimas eksportui

Apibendrinant reikia pasakyti, jog nenorima teigti, kad solidarumo ir idealizmo sąvokos paprasčiausiai išnyko. Atrodo, kad pasibaigus pereinamajam procesui dėmesys telkiamas į idealizmą ir solidarumą už regiono ribų. Regis, tam tikra prasme Šiaurės šalių internacionalinės pažangiosios vertybės buvo paskleistos Baltijos valstybėse. Regiono formavimo Baltijos jūros regione patirtis ir ypač Baltijos valstybių patyrimas pereinamuoju laikotarpiu vis labiau suprantami kaip kažkas, ką galima būtų eksportuoti į kitus kaimyninius regionus. Viena vertus, tai galbūt atspindi troškimą suvaidinti tarptautinį vaidmenį laikotarpiu po plėtros. Tačiau, antra vertus, tai gali rodyti ir norminį bei etinį supratimą pareigos, kurią šios valstybės jaučia turinčios atlikti padėdamas tiems, kuriems ne taip pasisekė. Šis aspektas akivaizdus Lietuvos užsienio reikalų ministro Antano Valionio 2004 m. sausio mėn. padarytame pareiškime:

Narystė ES ir NATO skatins mus skleisti savo demokratijos patirtį. Dirbsime, kad būtume tikri, jog demokratijos sėklos išleis tvirtas šaknis į rytus nuo mūsų. Pasiūlysimė savo pagalbą toms šalims, kurios stengiasi perimti demokratijos ir laisvės vertybes, kad galėtų vykdyti savo vidines reformas, ir stengsimės skatinti jų integraciją į Vakarų struktūras. Kalbant apie išorines problemas, Lietuva gali geriausiai pasitarnauti platesniam saugumui ir toliau išlaikydama regioninio bendradarbiavimo lyderio vaidmenį, dalindamasi savo patirtimi, kuriant demokratiją ir laisvosios rinkos ekonomiką su tomis šalimis, kurios lieka už ES ir NATO plėtros rajono ribų.³³

Panašias mintis pakartojo ir buvęs Estijos užsienio reikalų ministras Toomas Hendrikas Ilvesas, pareiškęs, kad Baltijos valstybės turi ypatingą patyrimą, kuri įgijo padėdamas buvusioms komunistinėms šalims pereinamuoju metu. Dar daugiau – jos ne tik turi patyrimo, tačiau, anot jo, pačios išgyvenusios šį procesą ir siūlydamos patarimus bei pagalbą, yra daug labiau patikimos nei tokios valstybės kaip Prancūzija, Vokietija, Jungtinė Karalystė ir, žinoma, Šiaurės šalys³⁴.

³³ Cituojama Miniotaitės pranešime, (31 išnaša).

³⁴ Ilves T. H., „The Grand Enlargement and the Great Wall of Europe” in Kasekamp A., ed., *The Estonian Foreign Policy Yearbook 2003*, Tallinn: The Estonian Foreign policy Institute, 2003 p. 197.

Tokios kalbos paremtos ir praktika. Pavyzdžiui, Baltijos valstybės ir Lenkija pradėjo telkti pastangas, siekdamas padėti savo artimoms kaimynėms Baltarusijai, Moldovai ir Ukrainai, ypač demokratijos skatinimo, teisės normų įtvirtinimo bei pilietinės visuomenės stiprinimo srityse. Čia galima būtų paminėti žurnalistams ir parlamentarams organizuotus seminarus³⁵. Panašiu būdu Lenkija taip pat siekė atlikti pagrindinį vaidmenį formuojant ES politiką šių šalių atžvilgiu, pasiūlydama Rytų dimensiją³⁶. Vis labiau stiprinami užmezgami ryšiai ir su trimis Užkaukazės valstybėmis – Armėnija, Azerbaidžanu ir Gruzija. Pavyzdžiui, Lietuva yra pasiūliusi dabar vykstantį dialogą tarp Baltijos valstybių ir trijų Užkaukazės respublikų, kur Lietuva yra lyg tiltas tarp šių šalių bei ES ir NATO³⁷. Analogija, prisiminus Šiaurės ir Baltijos valstybių santykius 1990-aisiais, atrodo, akivaizdi. Panašu ir tai, kad Baltijos valstybės pradėjo teikti pagalbą gynybos srityje reorganizuojant šių valstybių kariuomenes pagal NATO standartus ir prisideda prie jų rengimo padengdamos karininkų, studijuojančių Baltijos gynybos koledže Estijoje, mokymo išlaidas³⁸.

Reikėtų paminėti ir tai, kad nors idealizmas, kuriuo rėmėsi dauguma Šiaurės valstybių veiklos Baltijos jūros regione 1990-aisiais projektų, mažėja, tačiau jis anaipatol neišnyko, o dabar yra telkiamas kitur – ten, kur, manoma, reikės pagalbos raidai užtikrinti, – Baltarusijoje, Moldovoje, Ukrainoje ir Užkaukazės respublikose³⁹. Kitaip sakant, atrodo, kad Baltijos jūros regionui perėjus iš *stabilizacijos* į *normalizacijos* laikotarpį, Baltijos jūros šalių idealizmas išplito į kitą regioną rytuose, kur reikalinga *stabilizacija*. Tačiau lieka neaišku, ar, nesant vieningų istorinių bendrumų, tokių, kokie, sakysim, buvo Hanzos Sąjungoje, šių šalių solidarumas bus tokio pat lygio ir toks pat tvirtas kaip Šiaurės ir Baltijos valstybių.

Tačiau apskritai Šiaurės šalių internacionalizmo suvokimas dabar yra plačiai priimamas ir visame Baltijos jūros regione, o visos Baltijos ir Šiaurės valstybės reorganizuoja savo karines struktūras taip, kad jos galėtų atlikti vadovaujamą vaidmenį tarptautinėse taikos palaikymo ir įvedimo operacijose. Iš tiesų tuo metu, kai idealizuotas bendradarbiavimo Baltijos jūros regiono viduje supratimas kelia vis daugiau abejonių, reikia pažymėti, jog bendradarbiavimas, susijęs su išoriniais humanitarinės pagalbos ir taikos palaikymo klausimais, plėtojasi labai sėkmingai. Taigi, atrodo, nepaisant to, jog Baltijos jūros regiono viduje gal ir trūksta aiškaus savitumo ir identiteto suvokimo, vienas dalykas, kuriuo pasižymėjo regioninis bendradarbiavimas 1990-aisiais, buvo tai, kad jis davė pagrindą atsirasti iš dalies idealizuotam regioniniam požiūriui į tarptautinius reikalus, pagrįstus internacionalizmo ir solidarumo idealais.

³⁵ Carlsen P., „From the Baltic States to the Caucasus: Regional Cooperation after the Enlargements“, *Lithuanian Foreign Policy Review* 1 (9), 2001, p. 28.

³⁶ Lenkijos Respublikos užsienio reikalų ministerija, 2003. 'Non-paper with polish proposals concerning policy towards new Eastern neighbours after UE enlargement', Warsaw: 2003 m. sausio mėn. Žr. <http://www.msz.gov.pl>.

³⁷ Miniotaitė, (31 išnaša)

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ Stålvant, (4 išnaša). Pvz., 2004 m. gegužės mėn. Suomijos gynybos ministerija kartu su NATO gynybos koledžu finansavo keturių dienų seminarą Suomijoje „Pietų Kaukazas – vertybių skatinimas per bendradarbiavimą“, žr.: <http://www.defmin.fi>. Be to, 2004 m. birželio mėn. Švedija pareiškė, kad padidins plėtros paramą Gruzijai iki 54 mln. Švedijos kronų per metus nuo 2004 m. iki 2006 m., Užsienio reikalų ministerijos pranešimas spaudai, 2004 m. birželio 16 d., žr.: <http://www.sweden.gov.se/sb/d/4001/a/25810>. Liepos mėn. ji taip pat pranešė, kad padidins finansavimą rengiant Rusijos, Ukrainos, Baltarusijos ir Moldovos ekonomistus. Žr.: 'Sweden to contribute SEK 10 million towards edition of economists in Ukraine and Russia', 2004 m. liepos 2 d. <http://www.sweden.gov.se/sb/d/4166/a/27093>.